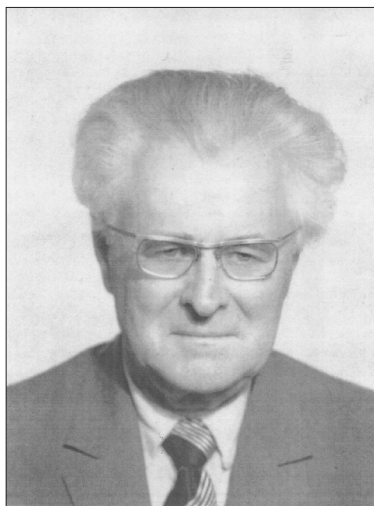

Iš Klasikinės filologijos katedros istorijos

**MARCELINAS ROČKA:
KLASIKAS IR LITUANISTAS
(1912–1983)**

Šiais metais minėjome žymaus klasikinės filologijos specialisto, vertėjo, knygotyriminko, senosios lietuvių literatūros tyrėjo Marcelino Ročkos šimtąsias gimimo metines. Ta proga Vilniaus universiteto bibliotekos Baltojoje salėje buvo surengta M. Ročkos gyvenimą ir mokslinę veiklą apibūdinanti paroda, į kurios atidarymą atvyko jo dukra, buvę bendradarbiai ir bičiuliai.

M. Ročka gimė 1912 m. gegužės 8 d. Ambručių kaime, Jurbarko rajone. Baigęs Marijampolės gimnaziją, 1934–1939 m. studijavo klasikinę filologiją Kauno Vytauto Didžiojo universitete, 1939 m. apgynė diplominį darbą „Platono sielos nemirtinumo argumentai *Faidone*“. 1940–1951 m. Vilniaus universitete dėstė lotynų ir graikų kalbas bei antikinę literatūrą. Trumpą laiką

dirbo Klasikinės filologijos ir lietuvių literatūros katedros vedėju, 1945–1950 m. buvo Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakulteto prodekanu. Tuo metu studijavusi profesorė Vanda Zaborskaitė prisimena, jog buvo „ramus ir draugiškas žmogus“, siūlęs „kitakalbę Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos literatūrą įtraukti į lietuvių literatūros kursą“¹.

1951–1959 m. M. Ročka dirbo Vilniaus pedagoginiame institute, iš pradžių Lietuvių ir užsienio literatūros katedros vedėju, vėliau – rektoriumi. Saugumui išsiaiškinius, kad nuslėpė, jog prieš karą priklausė Šaulių organizacijai (kai kas tvirtino, kad karo metais vertėjavo vokiečiams), iš instituto buvo pašalintas.

1961–1972 m. dirbo Knygų rūmuose, kur vadovavo Retrospektyvinės bibliografijos skyriui. Rinko žinias apie LDK kitakalbę spaudą (kartoteką sudarė keli tūkstančiai kortelių ir išrašų), išspausdino straipsnių ir studijų lietuvių literatūros, kultūros istorijos, knygotyros klausimais.

Mirė M. Ročka 1983 m. rugpjūčio 18 d. Vilniuje, palaidotas Rokantiškių kapinėse.

Žvelgiant į M. Ročkos bibliografiją, stebina ne vien darbų gausa, bet ir labai plati tyrimų problematika, jos universalumas.

Viena iš ankstyviausių M. Ročkos publikacijų – straipsnis „Pirmasis lietuviškas

¹ Vanda Zaborskaitė, *Tarp istorijos ir dabarties. Literatūra, atsiminimai, publicistika*. Vilnius, 2002, p. 478.

hegzametas“ 1947 m. išspausdintas knygoje, skirtoje pirmosios lietuviškos knygos 400 metų sukakčiai paminėti². Jame aptariama pirmojo lietuviško hegzametro pradžia: kiek ji gali būti sietina su Martyno Mažvydo *Katekizmu*. Prieinama prie išvados, jog *Katekizmo* eiliuota įžanga „Knygieles pačias byla Lietuvninkump ir žemaičiuump“ („Bralei, seseris, imkite mani ir skaitikiet / Ir tatai skaitydami permanikiet“) neprimena antikinio hegzametro („vis dėlto per didelis skirtumas, kad jos galėtų būti laikomos nors ir netobulomis hegzametrinėmis eilutėmis“). Tačiau tai konstatavęs, M. Ročka ieško kitų LDK tekstų, kurie paliudytų ryšį su antikiniu hegzametru. Vienas iš ankstyviausių – 1589 m. tekstas, išspausdintas įvairiakalbių sveikinimų rinkinyje, skirtame karaliui Zigmantui Vazai: „Pakvietimas Lietuvos giminės“ (5 eil.) ir „Pakvietimas Wieszpates karaliaus“ (4 eil.)³. Taigi štai kaip skamba pirmojo lietuviško hegzametro pirmoji eilutė:

*Linksminkitės Lietuós giminės, Kun-
gáykštys atáyti*

M. Ročka išsamiai analizuoja šį tekstą, ieškodamas sąsajų su graikų ir lotynų hegzametro ypatybėmis bei ryškindamas pirmojo lietuviško hegzametro savitumą. Šio straipsnio išvadomis rėmėsi Jurgis Lebedys, Juozas Girdzijauskas, Aleksas Girdenis, o M. Ročka po šių tyrimų natūraliai atėjo prie Kristijono Donelaičio. „Doneelaičio eilėdara“ – taip vadinasi jo filologijos mokslų kandidato disertacija, apginta 1949 m. Vėliau M. Ročka prisidėjo ren-

giant K. Donelaičio „Raštus“ (1950), pateikė reikšmingų faktų apie jo literatūrines studijas.

M. Ročkos indėlis ženklus ir į Martyno Mažvydo kūrybos tyrinėjimus. Jis aptarė Mažvydo lotyniškuosius raštus, išvertė ir komentavo jo laiškus, parengė leidinį „Pirmoji lietuviška knyga“ (Vilnius: Vaga, 1974).

Daug dėmesio skirdamas senajai lietuvių literatūrai, M. Ročka nepamiršo ir antikinės klasikos: 1959 m. pasirodė jo versta ir komentuota Aristotelio „Poetika“. Vėliau šis vertimas buvo perspausdintas Vandos Zaborskaitės sudarytame leidinyje „Poetika ir literatūros estetika“ (1978) ir Antano Rybelio parengtuose Aristotelio „Rinktiniuose raštuose“ (1990).

Tačiau ilgainiui M. Ročka vis labiau ima gilintis į lotyniškosios Lietuvos literatūros problematiką ir Aukštųjų mokyklų mokslo darbuose „Literatūra“ viena po kitos pasirodo jo publikacijos: 1965 m. „Lietuviškoji Petro Roizijaus poezijos tematika ir kultūrinė veikla Lietuvoje“; 1966 m. – „Lietuvių studentai Krokuvoje ir humanizmo pradžia Lietuvoje“; 1967 m. – „V. J. Agripa – kultūros veikėjas ir literatas“; 1969 m. – „Apie XVI a. vidurio Vilniaus paskvilius“; 1971 m. – „Jono Andriuškevičiaus eilės“; 1973 m. – „Polemėnis M. Radvilos Juodojo laiškas ir jo literatūrinė aplinka“; 1982 m. – „Lietuvių kelionių literatūros pradžia“.

Pamažu ryškėja pagrindinės temos ir personalijos, prie kurių mokslininkas grįžta ne vieną kartą, plėsdamas ir gilindamas problematiką, pateikdamas vis naujų įžvalgų ir argumentų. Pirmiausia XVI a. poetas **Mikalojus Husovianas**. Galima manyti, kad apie šio poeto kūrybą rengėsi rašyti monografiją. Tai rodo net trys M. Ročkos rankraščiuose likę tekstų variantai, atsklei-

² Senoji lietuviška knyga. Pirmosios lietuviškos knygos 400 metų sukakčiai paminėti. Kaunas, 1947, p. 297–319.

³ Gratulationes Serenissimo ac Potentissimo Sigismundo III <...> in optatissimo et felicissimo S.R.M. suae Vilnam adventu, factae ab Academia Vilmensi Societatis Jesu. Vilnae, 1589.

džiantys, kaip autorius stengėsi ryškinti vis kitus Husoviano poezijos aspektus, struktūrinti studijos sandarą.

Kitas autorius, kuris mokslininką ypač domino, – tai XVI a. publicistas **Mykolas Lietuvis**. M. Ročkos monografija apie šį autorių buvo baigta jau 1972 m. Tada ji buvo svarstyta Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros ir Klasikinės filologijos katedrų bendrame posėdyje, pažymėta monografijos mokslinė vertė, rekomenduota ją išleisti. Tačiau leidyklos tuo metu, matyt, turėjo svarbesnių leidinių, ir M. Ročkos monografija „Mykolas Lietuvis“ buvo išleista tik 1988 metais.

Dar vienas autorius, kuriam M. Ročka skyrė ne vieną publikaciją, – XVII a. poetas ir poezijos teoretikas **Motiejus Kazimieras Sarbievijus**. 1970 m. Ročka išspausdino fundamentalią ir ligi šiol aktualią studiją „Apie Sarbievijaus poetiką“⁴. Beveik tuo pačiu metu M. Ročka publikavo M. K. Sarbievijaus veikalo „Apie tobulą poeziją, arba Vergilijus ir Homeras“ IX knygą – „Apie tragediją ir komediją, arba Seneka ir Terencijus“ su savo vertimu ir komentarais (*Literatūra*, 1970, t. 12(1), 105–122), kuriuose kalbama apie tai, kaip Senekos ir Terencijaus dramoms buvo vaidinamos mokykliniame jėzuitų teatre, kaip atrodė scena, dekoracijos, apšvietimas.

Paskutinis M. Ročkos straipsnis „Vilniškė Sarbievijaus poetikos dalis“, skirtas Sarbievijaus *Poetikos* daliai „Apie eleginės poezijos teigiamybes ir ydas, arba Ovidijus“, parašyti 1627–1628 mokslo metais, kai Sarbievijaus Vilniaus universitete dėstė retoriką (*Literatūra*, 1983, t. 25(3), 54–65).

Daug M. Ročka nuveikė kaip vertėjas. 1966 m. pasirodė jo versti „Gedimino

⁴ M. Ročka, „Apie Sarbievijaus poetiką“, in: *Senosios lietuvių literatūros baruose*. Sudarė J. Zinkus. Vilnius, 1971, 15–62.

laiškai“. Jis išvertė Mažvydo „Laiškus“ (1974), J. Bretkūno „Laiškus“ (1983), Lietuvos didžiojo kunigaikščio Algirdo laišką Konstantinopolio patriarchui (1996), pateikė daug vertimų *Baltų religijos ir mitologijos šaltiniams* (T. 1–4, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996–2005).

M. Ročka buvo pradėjęs rengti vieno iš žymiausių Lietuvos reformacijos veikėjų, kalvinisto Andriaus Volano (apie 1530–1610) raštus. Išvertė svarbiausią jo veikalą „Apie politinę arba pilietinę laisvę“ (*De libertate politica sive civili*, 1572), taip pat jo kalbų ir poleminių traktatų. Deja, viso veikalo parengti nespėjo, juos baigė rengti ir išleido istorikė Ingė Lukšaitė⁵.

2002 m. buvo išleisti M. Ročkos „Rinktiniai raštai“⁶. Deja, į juos pateko toli gražu ne visas Ročkos literatūrinis palikimas. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (M. Ročkos fondas, F. 186) saugoma dar daug tekstų, galinčių sudominti tiek klasikinės filologijos, tiek lituanistikos specialistus. Pavyzdžiui, studija apie Horacijaus „Poetiką“ (*De arte poetica*), 281 lapas; „*Artes liberales*“. Medžiaga straipsniui, 31 lapas; „Graikų kalba Lietuvoje“, 9 lapai; taip pat recenzijos R. Mirono, A. Dambrausko, B. Kazlausko Antikos ir LDK veikalų vertimams ir kt.

Marcelino Ročkos mokslinis paveldas rodo, koks svarbus yra klasikinės filologijos išsilavinimas ne tik Antikos, bet ir Viduramžių, Renesanso, Baroko, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštijos tyrinėjimuose. Jis išplečia tyrimų erdvę, leidžia giliau suvokti tradicijos, imitacijos, originalumo prasmes.

Eugenija Ulčinitė

⁵ Andrius Volanas, *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

⁶ M. Ročka, *Rinktiniai raštai*. Sudarė ir parengė Mikas Vaicekuskas. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2002.